

2024-től

érvényes
követelmények

KÖZÉPSZINT • PLUSZ

Oroszlán Anikó • Tóth Mónika

Irodalmi adattár

KÖZÉPSZINTŰ ÉRETTSÉGIRE
kiegészítésekkel az emelt szinthez

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM
műveltségi feladatsor • témakifejtő esszé

A könyvet írta: **dr. Oroszlán Anikó** • középiskolai tanár

Tóth Mónika • középiskolai tanár

Lektorálta: **Bálint Andrea** • mesterpedagógus, szakvezető tanár

Szerkesztő: **Solymosy Boglárka**

Borítóterv: **Szőke András**

Tipográfia: **Farkas Ágnes**

Reményfy Tamás

Műszaki szerkesztő: **Katona Csaba**

Nyelvi lektor: **Varró Sándor**

Ezúton mondunk köszönetet Petri Annának és Petri Lukács Ádámnak a kötet elkészítéséhez nyújtott segítségért.

A kötet hátsó borítójának belsején egyedi kód található, melyet a **www.mozaweb.hu** oldalon aktiválhatsz. Az aktiválás hozzáférést biztosít a kiadvány elektronikus változatához a honlapon található feltételekkel.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmiféle formában nem sokszorosítható.

ISBN **978 963 670 011 9**

Copyright **Mozaik Kiadó – Szeged, 2025**

Kedves érettségire készülő diákok és felkészítő kollégák!

Jelen kiadvány a **2024 tavaszától érvényben lévő** (a Nat 2020 követelményei alapján összeállított) **középszintű magyar nyelv és irodalom érettségihez**, különösen annak **új feladattípusaihoz**, az **irodalmi feladatlaphoz és a témakifejtő esszéhez** kíván segítséget nyújtani. Ezek a vizsgaelemek egyrészt a korábbinál több **lexikális tudást**, másrészt a középszinthez eddig nem elvárt, **átfogóbb szemléletet** tesznek szükségessé.

Ennek érdekében az **Irodalmi adattár** a legfontosabb ismereteket **röviden, tömören, jól áttekinthetően, grafikai szervezők, táblázatok, gondolatterképek és ábrák segítségével** rendszerezi.

- Az **Irodalmi alapfogalmak, műnemek, műfajok** és a **Korszakok, stílusok** című fejezetek a **lényeges információk áttekintésére, összefüggések bemutatására** törekszenek. (Az egyes korszakok bemutatásánál helyet kapott az adott korszakhoz kapcsolódó fogalmak felsorolása is.)
- Az **Irodalmi témák, archetípusok, motívumok, toposzok** fejezet újszerű koncepciója hasznos segítséget nyújthat a témakifejtő dolgozatra való felkészülésben, hiszen a rövid bevezetők, a fűrtábrák és a szerteágazó irodalmi példák jól eligazítanak **egy-egy motívum vagy toposz eredetével, jelentésével, előfordulásaival és értelmezési lehetőségeivel** kapcsolatban.
- A **Verstan** és a **Retorikai és stilisztikai alapfogalmak** című fejezetek számos példával illusztrálva a vonatkozó **alaptudást gyűjtik össze** és magyarázzák el érthetően.
- A **Ki volt?** és a **Mi volt?** című fejezetekben a legfontosabb **irodalmi alakok, szereplők, a költők és írók művszái**, valamint a fejezetekbe be nem sorolható, **egyéb lényeges fogalmak** találhatóak meg.
- Rövid felvezetőivel és tartalmi összefoglalóival újdonságként szolgálhat a **Kötelező olvasmányok** című rész, amely a **műismereti kérdések megválaszolását** segíti.
- A kiadvány végén öt, megoldókulccsal ellátott **gyakorló irodalmi feladatlap** található, amelyeket az érettségien már kiadott vizsgafeladatsorokról mintáztunk. A kimeneti követelményeknek megfelelően ezek a tesztek a korstílusokkal, a műnemek/műfajok ismeretével, a verstannal, a memoriterekkel, a műismerettel és az irodalmi művek nyelvi megalkotottságával kapcsolatos ismereteket mozgósítják, és alkalmasak az elsajátított tudás tesztelésére.

Az **Irodalmi adattár irányított és egyéni tanuláshoz egyaránt hasznos**, és nemcsak tematikusan, a fejezetek sorrendjében használható, hanem az aktuálisan áttekintendő témakörök és az egyedi információk, adatok is könnyedén megtalálhatók benne.

A **négy év tananyagának** összegyűjtésével és rendszerezésével a kiadvány az írásbeli mellett **a szóbeli érettségire** való felkészülésben is segítséget nyújthat.

Tanulási segédanyagunk az aktuális kerettantervre és a hatályos vizsgaleírásra támaszkodva tehát elsősorban a középszintű érettségire készít fel, ám annál jóval több, hiszen **számos olyan elemet, áttekintést is tartalmaz, ami túlmutat a középszinten** (pl. sajtó- és színháztörténet, fontos motívumok, a vizsgakövetelményben nem jelölt fogalmak stb.). **Ezeket kék színnel jelöltük**, és bízunk benne, hogy a kiadványt az **emelt szintre készülők** is hasznos rendszerező adattárként forgatják majd.

A könyv végén a kerettanterv által előírt memoriterek és kötelező olvasmányok listája is megtalálható.

A vizsgához eredményes felkészülést és sok sikert kívánunk!

A szerzők

A középszintű írásbeli vizsga az érettségien

A 2022. január 1-jétől érvényben lévő vizsgaleírás szerint a magyar nyelv és irodalom tantárgy érettségi vizsgája **egy írásbeli és egy szóbeli részből áll**. Az írásbeli vizsgán 100, míg a szóbeli vizsgán 50 pont szerezhető – azaz érdemes egy jó írásbeli vizsgát írni a minél jobb végeredményhez.

Mivel **kiadványunk elsősorban az írásbeli vizsgarészhez kínál segítséget** (de a szóbeli feleletre készüléskor is eredményesen forgatható), ezért ezt a vizsgarészt mutatjuk be részletesebben.

Az írásbeli vizsga 240 perc hosszú, ennyi idő alatt három feladatot kell megoldani.

Az **I. feladatlap** két feladatsort tartalmaz, megoldásukra 90 perc áll rendelkezésre. Ennyi idő alatt egy (vagy két, egymással összefüggő) 800-1000 szó terjedelmű szöveghez kapcsolódó **szövegértési-nyelvi feladatsort (40 pont)** és egy **irodalmi feladatlapot (20 pont)** kell kitölteni.

Az **irodalmi feladatlap** a vizsgázó **irodalmi tájékozottságát** méri. A feladatlapon belül különböző **feladattípusok** jelenhetnek meg (pl. táblázat kitöltése, igaz-hamis választás, sorrend kialakítása, párosítás, szövegkiegészítés, fogalmak azonosítása, memoriterek felismerése, kiegészítése). A kérdések az alábbi **témaköröket** érinthetik:

- korstílusok, stílusjegyek, stílusfajták felismerése;
- műnemi, műfaji tájékozottság;
- verstani ismeretek (felismerés szintjén);
- kötelezőnek kijelölt memoriterek;
- műismeret;
- irodalmi szövegek megalkotottságának eszközei.

A **II. feladatlap** megoldására 150 percet kap a vizsgázó. Két feladat közül **választhat**: egy adott szöveg **műértelmező szövegalkotását** vagy egy **témakifejtő dolgozatot**, esszét kell elkészítenie. A feladat elvárt terjedelme 500-800 szó, megoldásával **40 pont** szerezhető. A vizsgának ehhez a részéhez az intézmény által biztosított, tankönyvjegyzékben szereplő szöveggyűjtemények (9–12. évfolyam) használhatók.

A **témakifejtő dolgozatban** az alábbi témakörök fordulhatnak elő:

- témák, motívumok, toposzok;
- műnemek, műfajok;
- kifejezésmód és világlátás változása;
- irodalomtörténeti korszakok, stílusirányzatok.

A teljes írásbeli vizsgán értékelik az írásképet és a helyesírást, amelyekért a megszerzhető 100 pontból 10 pont vonható le (írásképért 2, helyesírásért 8). A vizsga teljes ideje alatt használható nyomtatott helyesírási szótár.

Tanácsok a felkészüléshez

- Kezdj el **időben** felkészülni az érettségire: legkésőbb az utolsó tanév kezdetétől! Haladj végig a 4 tanév anyagán újra! Használj rendszerező táblázatokat, folyamatábrákat!
- **Gyakorold** minél többet az egyes feladatlapok és feladattípusok megoldását! Ezeket próbáld időre is elvégezni, hogy megérezd, mennyi idő alatt mi mindent kell megírnod, kigondolnod.
- A felkészüléshez **fordasd a szöveggyűjteményeket**, hogy tudd, melyik korszak, mű melyik évfolyam szöveggyűjteményében található!
- Ha tanulmányaid alatt még nem használtál **helyesírási szótárt**, akkor ezt most pótol! Nézd meg, mi hol található benne, és hogyan érdemes használni!
- Hagyj időt a **pihenésre** is, hogy a tudásod elmélyülhessen – épp ezért is érdemes elég időt szánni a felkészülésre!

Irodalmi alapfogalmak, műnemek, műfajok

A Peabody Könyvtár belső tere (Baltimore, USA)

Bevezetés

A fejezet első része azokat a **fogalmakat** eleveníti fel és rendszerezi, amelyek a szépirodalomról szóló **kommunikációhoz** szükségesek (lehetnek). Szó lesz a **művészet** fogalmáról, a művészet és az irodalom **viszonyáról**, az irodalom köré fejlődött **tudományágakról**.

A második rész pedig a **műnemek** és a hozzájuk tartozó főbb **műfajok** bemutatásával foglalkozik. Az irodalmi művek műnemi és műfaji besorolását már az ókori görög irodalomban is megtaláljuk, ám a ma is ismert és használt kategóriák a 19. században alakultak ki. A műnemi felosztás **az irodalom közvetítésének három alapvető módja**, kifejezésformája, míg a műfajok segítségével **az irodalmi szövegeket formai és tematikus jellemzők, terjedelem és funkció alapján sorolhatjuk különböző csoportokba**. Az irodalomtörténet során a műnemek és a műfajok határai, keretei, fogalmai és a rendezőelvek folyamatosan változtak, formálódtak. A romantika korában például megjelentek a kevert műfajok, a 20. századi irodalomban pedig már legtöbbször nem egyértelmű az egyes művek műfaji besorolása.

A fejezetben az egyes műnemeknél olyan fontosabb **irodalomelméleti alapfogalmakat** is feltüntetünk, amelyek a művek értelmezéséhez szükségesek lehetnek.

	líra	dráma	epika
térviszonyok	Nem jellemzőek, de érdemes vizsgálni a versek díszletezését: a terek sokszor a lelki tartalmak megjelenésével állnak összhangban, vagy éppen belső lelki tájakat ábrázolnak.	Általában kevés helyszínen játszódnak.	Vizsgálható a terek szerepe is, vagyis az, hogy hol, milyen és mennyi helyszínen játszódnak az események. A tereknek itt is lehet szimbolikus jelentése.
forma	Lehet verses és prózai is.	Lehet verses és prózai is.	Lehet verses és prózai is.
terjedelem	Általában rövid terjedelműek.	Az előadhatóság miatt korlátozott, de vannak hosszabb terjedelmű, olvasásra szánt könyvdrámák is.	Terjedelmet tekintve megkülönböztetünk nagyepikai és kisépikai műveket.
szerző megnevezése	költő	drámaíró, író	író

Lírai műfajok

A lírai műfajok középpontjában **az érzelmek, a gondolatok, a belső lelki világ** megfogalmazása áll. Ezek az érzelmek lehetnek személyesek, az egyéni élethez kapcsolódóak, ekkor általában **magánéleti** témájú művek keletkeznek (pl. családi líra, szerelmi líra, önértelmező líra). Lehetnek közéletiek, egy közösség által fontosnak tartott kérdéssel, érzéssel kapcsolatosak, ekkor pedig **közéleti** líráról beszélünk (pl. nemzeti líra, gondolati líra).

A három műnem közül a lírai szövegek a **legsűrítettebbek, legképszerűbbek**, ezek esetében találkozunk a legtöbb költői eszköz (szókép, alakzat, ritmikai megoldások stb.) használatával.

Fontos, hogy a szövegek értelmezésekor tudatosítsuk, hogy **a megszólaló** nem azonos a szerzővel, hanem egy **megalkotott személy**: a lírai alany/lírai én/költői én.

Vershelyzet: az a versből kiolvasható valós vagy fiktív szituáció, körülmény, amelyben a vers megszülethetett, vagy amelyre a vers válasz lehet. Tartalmazhat konkrét tér- és időelemeket, utalhat élethelyzetre.

Beszédhelyzet: a megszólító és megszólított közti kommunikációs viszony. Megmutatja, ki a lírai én, ki a megszólított, mi a megszólalás célja, melyek a körülményei, mi jellemzi a nyelvhasználatot stb.

A líra műneméhez kapcsolódó fogalmak

fogalom	fogalommagyarázat	példa
ars poetica	Költői hitvallás, a költészet értelmét, célját vizsgáló verstípus, amely olyan alapkérdéseket vizsgál, hogy milyen a jó vers; hogyan kell verset írni; mi a költő és a költészet szerepe, feladata, közönységgel és társadalommal való kapcsolata stb.	Ady Endre: <i>Góg és Magóg fia vagyok én...</i> ; Babits Mihály: <i>In Horatium</i>

fogalom	fogalommagyarázat	példa
ballada	Lírai, drámai és epikai elemeket is tartalmazó, kevert műfaj. Epikai, mert történetet mond el. Drámai, mert értékváltozás található meg benne (legtöbbször értékvesztés), gyakran párbeszédes. Lírai az erős képesség, az érzelmek ábrázolása miatt. Általában rövidebb terjedelmű mű.	Arany János: <i>Ágnes asszony</i> ; Szondi két <i>apródja</i> ; <i>Tengeri-hántás</i> ; <i>Híd-avatás</i>
búcsúvers	A valakitől vagy valamitől (pl. egy helytől) történő búcsúzás kapcsán születő alkalmi költemény; a dal műfajcsoportjába tartozik. Hangulatát gyakran a búcsúzás kettős érzése határozza meg: az elválás miatti szomorúság és az eljövendő, ismeretlen élmények miatti izgalom.	Janus Pannonius: <i>Búcsú Váradtól</i>
bujdosóének	A 17–18. században keletkezett, az otthontól, hazától, a szeretett személyektől történő kényszerű elválást kísérő alkalmi vers, a dal műfajcsoportjába tartozik. Szerzője gyakran ismeretlen, sokszor szájhagyomány útján terjedt. Témája az elvesztett otthon, a saját sors feletti kesergés. (Ady Endre kuruc verseiben is megtalálható ez a versfajta.)	kuruc dalok – pl. <i>Őszi harmat után</i>
dal	Személyes, egyéni érzelmeket kifejező lírai műfaj, amely jellemzően rövid terjedelmű, egyszerű szerkezetű, egységes hangulatú, erős zeneiségű. Gyakori benne a refrénszerűen visszatérő sor, könnyen énekelhető, ritmusos, dallamos. Jellegzetes témái mentén számos változata kialakult (pl. szerelmi dal, bordal, búcsúdál, gyászdal, helyzetdal).	Csokonai Vitéz Mihály: <i>Tartózkodó kérelem</i> ; Catullus: <i>Éljünk, Lesbia</i>
dallamvers/énekvers	Ismert dallamra írt, énekelhető vers. A nótajelzés jelöli, hogy pontosan melyik dallammal énekelhető.	Balassi Bálint: <i>Hogy Júliára talál, így köszöne néki</i>
dialogizáló versbeszéd	A lírai én önmaga vagy akár egy közösség nevében szólít meg valakit, akivel azután (egyoldalú) párbeszédet folytat. A dialogizáló versbeszéd egyik változata az önmegszólító vers.	Balassi Bálint: <i>Adj már csendességet</i> ; József Attila: <i>A hetedik</i>
ekloga	Eredetileg párbeszédes formájú, hexameterben írt, bukolikus, pásztori költemény. A dialogikus forma alkalmas különböző nézőpontok ütköztetésére. Kezdetben a pásztori idill és a zord valóság szembeállítását jelent meg benne.	Vergilius: <i>Eclogák</i> ; Radnóti Miklós eclogái
eklogaciklus	Tartalmi-hangulati szempontból összekapcsolódó eklogák sorozata, melyek darabjai önálló versként is megállják a helyüket.	Radnóti Miklós eklogaciklusa
elégia	Görög eredetű lírai műfaj. Kezdetben minden hosszabb terjedelmű, disztichonban írt költeményt elégianak neveztek, csak később vált a műfaj jellegzetességévé a melankolikus, rezignált, beletörődő hangulat. Gyakori eleme a vágyott és valós (ideális és reális) világ ellentétének megjelenítése.	Berzsenyi Dániel: <i>A közelítő tél</i>

FELVILÁGOSODÁS

A felvilágosodás **művelődés- és eszmetörténeti korszak** volt, amelyben **több stílusirányzat** élt egymás mellett.

időszak	17–18. sz. – szimbolikusan az angol polgári forradalom (1640) és a francia forradalom (1789) közé eső időszak
térbeli megjelenés	Angliában alakult ki, Európába francia közvetítéssel érkezett.
történelmi, társadalmi, szellemi háttér	<p>Elnevezés:</p> <ul style="list-style-type: none"> A felvilágosodás szó utal a kor alap gondolatára: az ész, az értelem fényt, önállóságot, szabadságot hoz az emberek számára. <p>Történelmi-társadalmi háttér:</p> <ul style="list-style-type: none"> A polgárság szerepe egyre erősebb lett. A polgári forradalmak (angol és francia forradalom, amerikai függetlenségi háború) szabadságjogokat teremtettek meg (pl. gondolatszabadság, jog és törvény előtti egyenlőség, a tulajdon sérthetetlenségének joga). Új államformák jöttek létre: Amerikai Egyesült Államok (szövetségi köztársaság), Francia Köztársaság. Magyarországon ez a Habsburg felvilágosult abszolutista uralkodók ideje, tevékenységük jelentős hatással volt a kultúrára is: <ul style="list-style-type: none"> – Mária Terézia (testőrírók, tankötelezettség); – II. József (a német nyelv hivatalossá tétele); – I. Ferenc (jakobinus felkelés, szabadkőművesség). <p>Világkép:</p> <ul style="list-style-type: none"> A korszak elnevezése az ész, a gondolkodás fontosságára is utal. Az emberi történelmet egy fejlődési vonalnak tartották, amely előrehalad. A felvilágosodás egyházellenes volt, de nem vallásellenes, különböző Isten-felfogások jelentek meg: teizmus, deizmus, panteizmus, materializmus, ateizmus (Isten létének tagadása). <p>Emberkép:</p> <ul style="list-style-type: none"> Központi szerepbe került az önképzés, a fejlődés, a polgári értékek mentén történő gyarapodás. Természettudományos érdeklődés jellemezte az élet minden területén. <p>Szellemi élet:</p> <ul style="list-style-type: none"> Filozófiai irányzatok: <ul style="list-style-type: none"> – Racionalizmus: az irányzat szerint a megismerés végső forrása a gondolkodás. Az elnevezés a latin ratio [ráció] 'ész' szóból ered (képviselője pl. René Descartes, Blaise Pascal). – Empirizmus: az irányzat szerint a megismerés végső forrása a tapasztalás. Az elnevezés a görög empiria 'megfigyelés' szóra vezethető vissza (képviselője pl. John Locke, David Hume). Francia Enciklopédia – a világról alkotott tudás rendszerezésének igénye.

FELVILÁGOSODÁS

<p>stílusirányzatok</p>	<p>A) klasszicizmus B) szentimentalizmus C) rokokó</p>
<p>irodalmi jellemzők, világirodalmi példák</p>	<p>A) KLASSZICIZMUS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Európa-szerte jellemző stílusirányzat. • Elsőként Franciaországban, XIV. Lajos udvarában jelent meg az 1630-as években, és az 1830-as évekig maradt fenn. • Az irányzat neve a classis szóból származik. Ez a kifejezés eredetileg az ókorban a leggazdagabb római polgárok csoportját jelölte. Később a klasszikus szó 'első osztályú', 'tökéletes' jelentésben élt tovább. <p>Irodalmi jellemzők:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Az antikvitást tekintették követendő mintának. • Antik eredetű, kötelezőnek vélt, merevvé torzított szabályokhoz próbáltak igazodni az alkotás terén (pl. hármas egység szabálya). • Letisztultság, pontos és világos szerkezetek használata, valószerűség jellemezte. • A szenvedéllyel, érzelmességgel szemben a mértéktartás, észszerűség volt a követendő. • Művészetfelfogás: a jó műalkotás szép és igaz (erkölcsös). • Az irodalom, illetve a művészet feladata a tanítás és a gyönyörködtetés együttes megvalósítása, a jóra nevelés. • Visszatérő téma volt egy olyan igazságos és boldogabb társadalom megteremtése, amely a tudás elterjesztésével jön létre. • Az irodalomban magasabb és alsóbb rendű műfajokat különböztettek meg. Az eposzt, az ódát, az elégiát, az epigrammát, az episztolát és a tragédiát tekintették tökéletes műfajoknak. • Főbb művek, alkotók: <ul style="list-style-type: none"> – Molière: <i>Tartuffe</i>; <i>A fősvény</i> (klasszicista dráma); – Voltaire: <i>Candide vagy az optimizmus</i>; Jonathan Swift: <i>Gulliver utazásai</i>; Daniel Defoe: <i>Robinson</i> (regény); – Goethe: <i>Faust</i> (létértelmező drámai költemény) <p>B) SZENTIMENTALIZMUS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Az elnevezés a latin sensus [szenzusz], azaz 'érzés, érzelem' szóból ered. • A romantika előfutárának is tartják. • Irodalmi művek témája: a személyek belső lelki világa, érzelmek ábrázolása, elvagyódás, szerelmi csalódás, fájdalom, szomorúság. • Lélektaniség, vallomásosság, hangulatok részletező bemutatása jellemzi. • A természetábrázolás a szereplők belső lelki világának tükrözése, az ember és a természet egységet alkot. • Jellemző a műfaj- és műnemkeveredés: pl. napló- és levélregény (Goethe: <i>Az ifjú Werther szenvedései</i>), dal (Goethe: <i>A vándor éji dala</i>) elégia, elégiko-óda.

Áttekintés

Őskor (kb. i. e. 3000-ig)

- az irodalom kezdetei, szóbeliség

Ókor (kb. i. e. 3000 – i. sz. 476)

- szerzők, művek: *Biblia*, *Gilgames-eposz*; Alkaiosz, Anakreón, *Arisztophanész*, *Hésziodosz*, Homérosz, Szapphó, Szophoklész; Catullus, Horatius, Ovidius, Vergilius

Középkor (5. sz. – 14. sz.)

- szerzők: Szent Ágoston, Dante, *Szent Ferenc*, Jacopone da Todi, Villon, Walter von der Vogelweide; Anonymus, *Kézai Simon*

Reneszánsz (14. sz. közepe – 16. sz. közepe)

- szerzők: Boccaccio, Cervantes, Petrarca, Shakespeare; Balassi Bálint, Gyergyai Albert, Heltai Gáspár, Janus Pannonius, Károli Gáspár, Szenczi Molnár Albert, *Sylvester János*, Tinódi Lantos Sebestyén

Barokk (16. sz. – 18. sz. közepe/vége)

- szerzők: Apáczai Csere János, Mikes Kelemen, Pázmány Péter, Zrínyi Miklós

Felvilágosodás (17. sz. – 18. sz.)

klasszicizmus, szentimentalizmus, rokokó

- szerzők: *Defoe*, Goethe, Molière, Swift, Voltaire; Berzsényi Dániel, *Bessenyei György*, Csokonai Vitéz Mihály, Kazinczy Ferenc

Romantika (18. sz. vége – 19. sz. vége)

- szerzők: Burns, Byron, Conan Doyle, Heine, Hugo, Mickiewicz, Poe, Puskin, Scott; Arany János, Berzsényi Dániel, Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Katona József, Kisfaludy Károly, Kölcsey Ferenc, Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Petőfi Sándor, Tompa Mihály, Vajda János, Vörösmarty Mihály

Realizmus (19. sz. eleje – 20. sz.)

- szerzők: Balzac, Csehov, *Dickens*, Dosztojevskij, *Flaubert*, Ibsen, Thomas Mann, Stendhal, Tolsztoj; Gárdonyi Géza, Kosztolányi Dezső, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond

Klasszikus modernség (1850-es évek – 1910-es évek) naturalizmus, parnasszizmus, szimbolizmus, impresszionizmus, szecesszió

- szerzők: Baudelaire, *Mallarmé*, Rimbaud, Verlaine, *Zola*; Ady Endre, Babits Mihály, Dsida Jenő, Gyóni Géza, Herceg Ferenc, Juhász Gyula, *Kafka Margit*, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, *Reviczky Gyula*, Szabó Dezső, Szép Ernő, Tóth Árpád, Wass Albert

Avantgárd (1910-es évek – 1930-as évek)

expresszionizmus, szürrealizmus, dadaizmus, futurizmus, kubizmus, konstruktivizmus

- szerzők: Apollinaire, Kafka, *Majakovszkij*, *Marinetti*, *Tzara*; József Attila, Kassák Lajos, Radnóti Miklós, Szabó Lőrinc

Késő modern (1930-as évek – 1960-as évek)

- szerzők: Beckett, Brecht, Borowski, Dürrenmatt, Eliot, Kafka, *García Lorca*, Thomas Mann, *Miller*, Orwell; Áprily Lajos, Illyés Gyula, József Attila, *Juhász Ferenc*, Kányádi Sándor, Márai Sándor, Nagy László, *Nemes Nagy Ágnes*, Örkény István, Pilinszky János, Radnóti Miklós, Reményik Sándor, Szabó Lőrinc, Szabó Magda, Weöres Sándor

Posztmodern (1960-as évektől)

- szerzők: *Borges*, Hrabal, Márquez; Esterházy Péter, Garaczi László, Hajnóczy Péter, Kertész Imre, Konrád György, Krasznahorkai László, Nadas Péter, Nagy Gáspár, Orbán Ottó, Petri György, Tandori Dezső, Závada Pál

Irodalmi témák, archetípusok, motívumok, toposzok

Hieronymus Bosch: *A gyönyörök kertje* (részlet)

Bevezetés

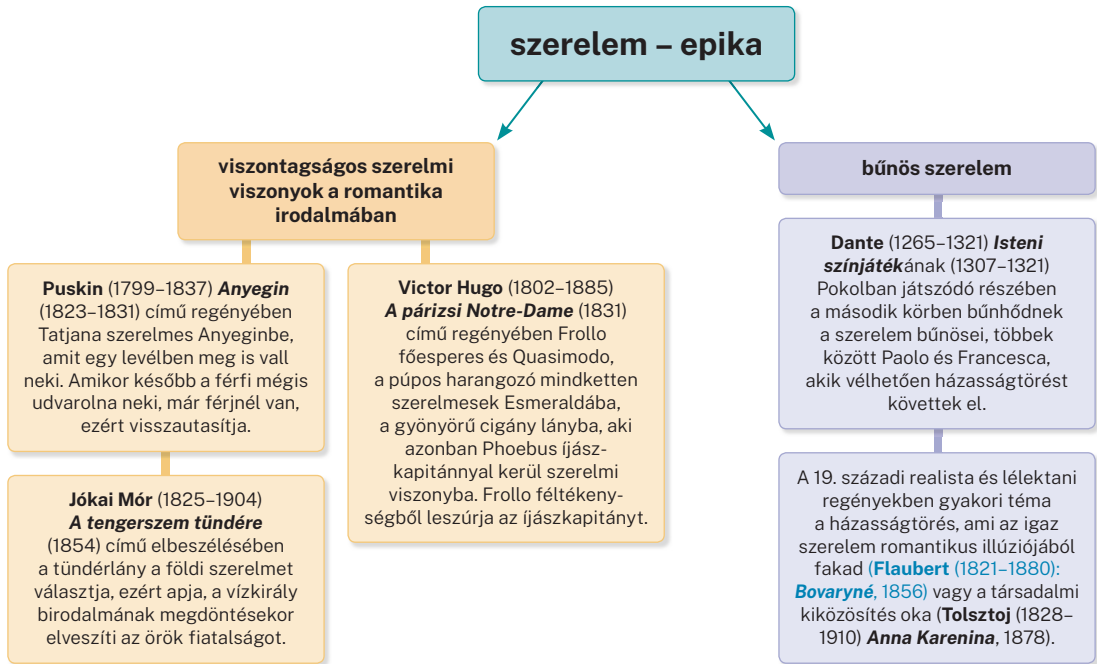
Az irodalmi tanulmányokban rendszeresen találkozunk visszatérő **témákkal** (pl. táj, szerelem, haza, stb.). Ezek újbóli megjelenései az olvasóban képzetársításokat, asszociációkat hozhatnak létre, és egy-egy téma változatainak, motívumainak felismerése, azok összevetése segítheti a megértést, az egyes szövegek értelmezését. Az **archetípusok** elméletét Carl Gustav Jung svájci pszichiáter alkotta meg, aki szerint az emberi gondolkodást olyan (pl. az anyához, az apához, a hőshöz, a gyermekhez kapcsolódó) tudáselemek határozzák meg, amelyek az ún. kollektív tudattalanban találhatóak. Ezeket a mintákat nevezi Jung archetípusoknak, amelyekhez az irodalomban gyakran visszatérő motívumok (vándormotívumok) kapcsolódhatnak. A **toposz** olyan költői kép vagy cselekményelem, amelynek a jelentése különböző korszakokban és életművekben állandó vagy nagyon hasonló (pl. a lant mint a költészet, vagy a tavasz mint az ifjúság jelképe).

1. Az emberi léttel kapcsolatos témák, archetípusok, toposzok

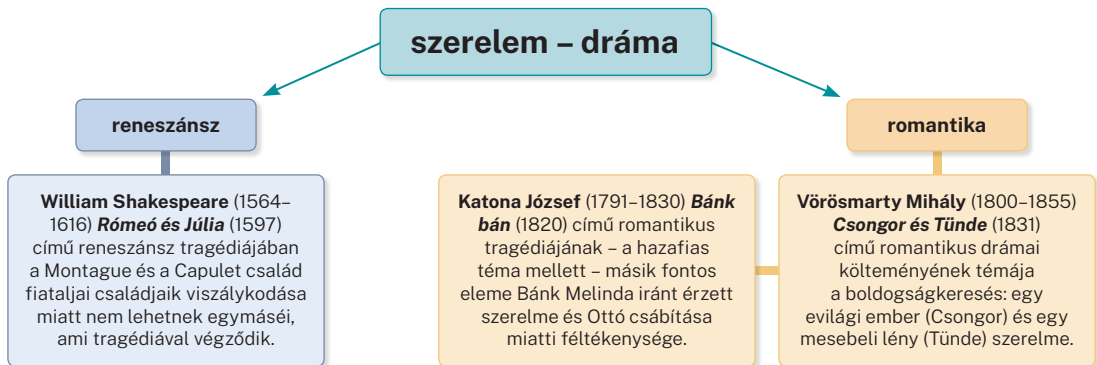
A szerelem mint irodalmi téma

A szerelem mindhárom műnemben az egyik leggyakoribb téma az irodalomban.

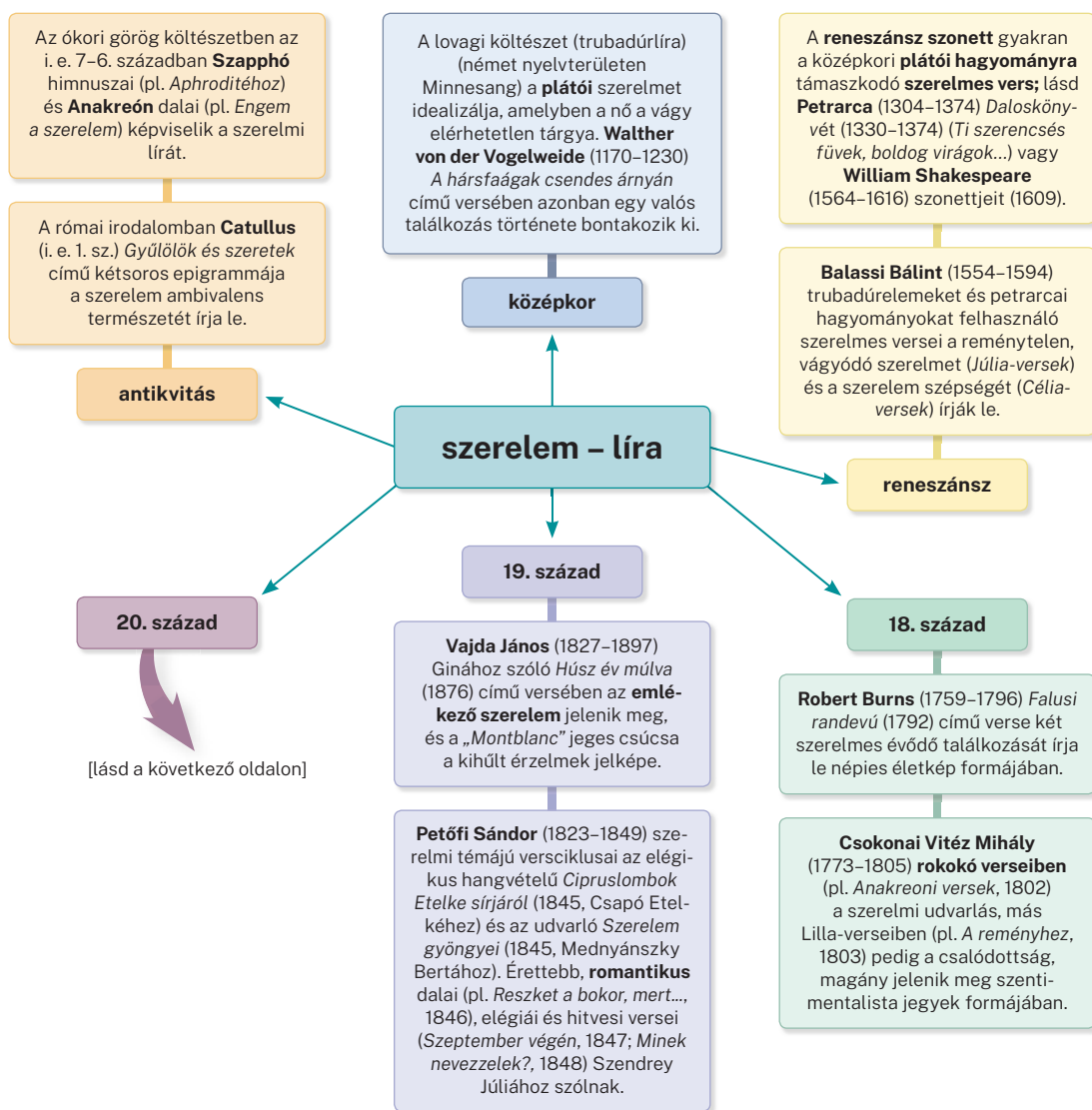
Az **epikában** főként a felvilágosodás kori napló- és levélregényekben, valamint a 19. századi realista és romantikus regényekben jelenik meg a tragikus szerelem. Ezekben a történetekben valamilyen személyes vagy társadalmi akadály gátolja a szerelmesek egymásra találását, ennek végkimenetele pedig tragikus. A **realista és lélektani regényekben** bemutatott **házasságtörés** vagy **bűnös viszonyok** gyakran arra szolgálnak, hogy a szerző a házasság intézményéről vagy a társadalom képzetéről formáljon véleményt.

A **drámában** az antikvitástól kezdve jelen van a téma, ám a legismertebbek a **reneszánsz**, a **klasszicista** és a **romantikus szerelmi tragédiák**.

A **líra** történetének szintén minden korszakában többféle ábrázolásban jelenik meg a szerelem mint téma. Az antikvitásban megszületik a **szerelmi himnusz** (pl. Szapphónál), a **dal** (pl. Anakreónnál) – utóbbiból Csokonai Vitéz Mihály rokokó szerelmi költszete is merít –, valamint az **epigramma** (pl. Catullusnál). A középkori **lovagi líra** elemeit megtaláljuk Petrarca reneszánsz szonettjeiben, Balassi Bálint szerelmes versei pedig ötvözik a trubadúrlírát és a petrarcai hagyományt. A reneszánsz lírában kialakuló szerelmi témájú szonett (pl. Petrarca, Shakespeare műveiben) tovább él a későbbi korok költészetében. A középkorban és a reneszánszban megjelenik a pajzán szerelem és a testiség (pl. Vogelweide, Janus Pannonius alkotásaiban), a rokokó lírában (pl. Csokonainál) pedig az évdődés és a finom erotika. A **hitvesi líra** első neves képviselője Petőfi Sándor (romantika), akinek versei a népiességet, az elégikus hangvételt és szerelmi látomásosságot ötvözik. Őt követik a 20. században Ady Endre (klasszikus modernség) és Radnóti Miklós (késő modern). Az **emlékező szerelem** témája Vajda János és Juhász Gyula verseiben jelenik meg. A 20. századi szerelmi költészetre (pl. Ady Endre, Juhász Gyula, Tóth Árpád verseiben) hatottak a klasszikus modernség irányzatai (impresszionizmus, szecesszió), később a mélylélektan és a gondolati-filozófiai költészet (pl. József Attilánál), valamint a háborúk, a személyes és a történelmi tragédiák (pl. Ady Endrénél, Radnóti Miklósnál) is.

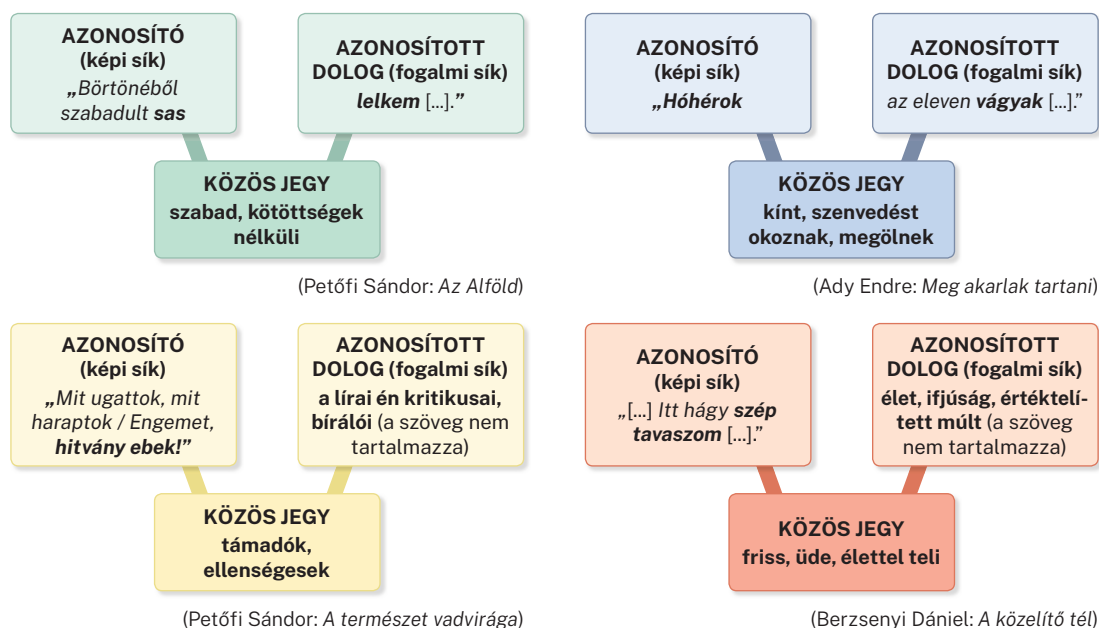
1. Szóképek

A **szókép** (trópus) lényege, hogy két fogalom vagy jelenség között valamilyen kapcsolat áll fenn, és ez alapján az egyiket a másikra vonatkoztatjuk. A kapcsolat lehet hasonlóság vagy valamiféle (pl. ok-okozati, időbeli, térbeli) érintkezés. A szóképek természetüknél fogva két (képi és fogalmi) valóságsíkra utalnak, így (akárcsak a szóképeket tartalmazó szövegnek) többjelentésűek. Szóképek nemcsak az irodalmi, hanem a hétköznapi szövegekben is gyakran előfordulnak (pl. az asztal lába, eljárt felette az idő stb.).

A metafora és a metafora típusú szóképek

Metafora

A metafora alapja a hasonlóság, azaz két dolgot vagy fogalmat közös jegyeik alapján vetünk össze. Amennyiben a szóképben az **azonosító (képi sík)** és az **azonosított (fogalmi sík)** is szerepel, **teljes** vagy **kéttagú metaforáról** beszélünk. Amennyiben csak az azonosító (képi sík) jelenik meg, **csonka** vagy **egytagú metaforával** van dolgunk, ilyenkor a jelentést a szövegtörzsből tudjuk kikövetkeztetni.

A metaforák fajtái

igei metafora	„Szó bennszakad , hang fennakad , / Lehellet megszegik . –” (Arany János: A walesi bárdok)
	„ Hálót fon az est, a nagy barna pók [...]” (Juhász Gyula: Tiszai csend)
főnévi metafora	„A raktár megfeneklett bárka [...]” (József Attila: Külvárosi éj)
	„ Kezed párnámra hull, elalvó nyírfaág [...]” (Radnóti Miklós: Tétova óda)
melléknévi metafora	„[...] bennem már holtomig ez a / nyárölő alkonyat.” (Kányádi Sándor: Két nyárfa közt, a dombtetőn...)
	„[...] nem bomlanak / a folyton nedvesorru kis rügyek se még [...]” (Radnóti Miklós: Április)

Megszemélyesítés

A megszemélyesítés a metaforához hasonló szókép, és a lényege, hogy **életlen dolgokat emberi tulajdonságokkal, szándékokkal, érzésekkel, cselekvésekkel ruházunk fel**. Az igei metaforától az különbözteti meg, hogy az nem feltétlenül emberi, de élőlényre jellemző tulajdonságot kölcsönöz az azonosítónak, míg a megszemélyesítésben kifejezetten emberekre jellemző vonásokat találunk.

példa	magyarázat
<p>„Beszél a fákkal a bús őszi szél, Halkan beszélget, nem hallhatni meg; Vajon mit mond nekik? Beszédire A fák merengve rázzák fejüket.” (Petőfi Sándor: <i>Beszél a fákkal a bús őszi szél</i>)</p>	A szél emberi tulajdonsága a beszéd, a fáké pedig a bólogatás.
<p>„Ösztövér kutágas, hórihorgas gémmel Mélyen néz a kútba s benne vízet kémel [...]” (Arany János: <i>Toldi</i>)</p>	A gémeskút állványa sovány (ösztvér) és magas (hórihorgas) emberként van ábrázolva, amint éppen belenéz a kútba (azaz a kútgém előrebillen).
<p>„[...] a szellőzködő, lágy melegben tapsikolnak a jázminok [...]” (József Attila: <i>Hazám</i>)</p>	A virágok emberi képessége a tapsolás.

Hasonlat

A **hasonlat**, akárcsak a metafora, **két dolgot** (a hasonlított és a hasonlítottat) közös tulajdonságaik alapján **vet össze** úgy, hogy a kettő közti kapcsolat nyelvi jelölt, pl. **kötőszóval** (mint, miként, akár). A hasonlító és a hasonlított közötti kapcsolatot jelölhetjük **névutóval** (pl. *gyanánt, módjára*) vagy **toldalékkal** (pl. *-ként*) is. A képben a hasonlító (képi sík) és a hasonlított (fogalmi sík) együtt jelenik meg, ezáltal az utóbbi jelentése árnyaltabbá válik.

példa	magyarázat
<p>„A szörnyű város mint zihálva roppant eleven állat, nyúlt el a homokban.” (Babits Mihály: <i>Jónás könyve</i>)</p>	Ninivét, a sivatagi várost egy nagy, hőségtől szenvedő és kimerült állathoz hasonlítja.
<p>„Emlékeink szétesnek, mint a régi szövetek.” (Márai Sándor: <i>Halotti beszéd</i>)</p>	Az emlékek és a szövet közös tulajdonsága, hogy szertefoszlanak.
<p>„Ha eldobod egykor az özvegyi fátyolt, Fejfámra sötét lobogóul akaszd [...]!” (Petőfi Sándor: <i>Szeptember végén</i>)</p>	A fekete özvegyi fátylat a vers fekete gyász jelző zászlóhoz hasonlítja.
<p>„Bolond, ki földre rogyván fölkel és újra lépked, s vándorló fájdalomként mozdít bokát és térdet [...]” (Radnóti Miklós: <i>Erőltetett menet</i>)</p>	A kép egyben metonímia is: az embert az érzéssel (fájdalommal) helyettesíti, a testrészek és az ember közös vonása a fájdalom.
<p>„Minden dalunk friss zöld levél Gyanánt vegyült koszorujába.” (Arany János: <i>Letésem a lantot</i>)</p>	A zöld levél és a dal közös vonása, hogy a tavasz, a remény eljövételét jósolják.
<p>„Kóbor kutyaként jár a szél [...]” (József Attila: <i>Külvárosi éj</i>)</p>	A kóbor kutya és a szél közös vonása a magányosság, a céltalanság, a barátságtalan hangulat.

1. Az antik kultúra és a *Biblia* alakjai

Legfőbb istenek

görög név	római név	jelképei	szerepe
Aphrodité	Venus	galamb, veréb, gyöngy	a szépség és a szerelem istennője; a tenger habjaiból született; férje Héphaisztosz
Apollón	Apollo	íj, babér, lant	a Múzsák vezetője, a költészet, a zene, a jóslás istene, a delphoi jósva alapítója; Artemisz ikertestvére
Arész	Mars	pajzs, dárda, farkas	a háború és az öldöklés istene
Artemisz	Diana	íj, szarvas, hold	a vadállatok, a vadászat és a Hold istennője; a szűziesség és az erdei állatok védelmezője
Démétér	Ceres	búza, kalászkoszorú, gyümölcsök	a földművelés, a gabona istennője
Dionüszosz	Bacchus	szőlő, boroskupa	a bor, a szőlőtermesztés, a mámor istene; követői a bakkhánsnók, kísérfői a szatüroszok
Hadész	Pluto	Kerberosz (háromfejű kutya), láthatatlanná tevő sisak	az alvilág istene
Héphaisztosz	Vulcanus	üllő, kalapács	a kovácsonk, a tűz, a vulkánok istene, az istenek kovácsa, ő készíti Zeusz villámainak is
Héra	Juno	páva, tehén	Zeusz felesége és testvére, a házasság, a gyermekáldás istennője
Hermész	Mercurius	szárnyas kalap és saru, hírnöki pálca	az istenek hírnöke, a vándorok, a kereskedők, a tolvajok istene
Hesztia	Vesta	tűz, fátyol	a családi tűzhely, otthon védelmezője
Pallasz Athéné	Minerva	sisak, lándzsa, pajzs, bagoly	a bölcsesség, a művészetek, a mester-ségek és az igazság istennője, Athén védelmezője; Zeusz fejéből pattant elő teljes fegyverzetben
Poszeidón	Neptunus	háromágú szigony, lófog	Zeusz és Hadész testvére, a tengerek istene
Zeusz	Jupiter	villám, bika, sas	főisten, a mindenség ura

A mitológiák és a mondák alakjai

- Ariadné** • Minósz király lánya, aki beleszeret a bikát legyőzni érkező Thészeuszba. Aranygombolyagot ad a férfinak, aki azt követve a bika legyőzése után kitalál a labirintusból. Thészeusz magával viszi a lányt, de útja közben egy szigeten hagyja.
- csodaszarvas** • A magyar ősmitológia legfontosabb totemállata, az örök élet és a megújulás szimbóluma. A monda szerint Hunor és Magor, a magyarok és a hunok ősei a szarvast követve találtak hazára.
- Daidalosz** • A krétai labirintus készítője, Ikarosz apja.
- Erisz** • A viszály istennője, az ő aranyalmája vezetett a trójai háborúhoz. Péleusz és Thetisz lakodalman aranyalmát gurított a násznép közé a „legszebbnek” felirattal. Héra, Athéné és Aphrodité összekaptak rajta. A döntőbírának felkért trójai királyfi, Párisz végül Aphrodité választotta, aki a világ legszebb asszonyának, Helénának a szerelmét ígérte neki. Párisz megszöktette Helénát a férjétől, Menelaosztól, emiatt tört ki a trójai háború.
- Erünniszek** • Más néven Fúriák; a bosszúállás három véres istennője, akik üldözik azokat, akik valamilyen bűnt (főleg rokongyilkosságot) követtek el.
- Gaia** • A Föld, a termékenység ősi istennője, az első istennemzedék tagja.
- Heléné** • Más néven Szép Heléna, Menelaosz spártai király felesége, akit megszöktet Párisz.
- Héraklész** • Más néven Herkules, Zeusz fia, félig isteni, félig halandó, hatalmas erejű hős. 12 feladatot végez el, köztük a nemeai oroszlán megölését, a Hüdra legyőzését, Augeiasz istállójának kitakarítását.
- Hunor és Magor** • A mondák szerint a hunok és a magyarok ősei, történetüket, amely szerint egy szarvast követve találtak hazára, Anonymus *Gesta Hungarorum*a és Kézai Simon krónikája is megőrizte.
- Ikarosz** • Daiadalosz fia, aki túl közel repült a Naphoz, így apjától kapott szárnyain megolvadt a viasz, ő pedig a tengerbe veszett.
- Kronosz** • Uranosz fia, a második istennemzedék főistene. Mivel félt, hogy apja sorsára jut, lenyelte gyermekeit. Utolsó gyermekét, Zeuszt anyja titokban hozta világra, és elrejtve nevelte fel. Amikor elég erőssé vált, szembeszállt apjával, hatalmas harcban kiszabadította testvéreit.
- küklOpszok** • Egyszemű óriások a görög mitológiában, első generációjuk Gaia és Uranosz gyermekeiből állt, a második generációjukat Poszeidón tengeristen fiai alkotják.
- Minótauros** (Minotaurus) • Félig ember-, félig bikatestű lény, akit Minósz király felesége szült. A király szégyenében egy labirintusba rejtette, amelyet Daidalosz épített.
- Moirák** (latin megfelelőjük: Párkák) • Három ősi istennő, akik az élet fonalát szövik, gombolyítják, vágják. Zeusznak sincs fölöttük hatalma.
- múzsák** • Az alkotás, a művészetek ihlető istennői. Kilencen vannak, Apollón vezeti őket, lakhelyük a Parnasszus. A legismertebb múzsák: Kalliópé, az eposzköltészet, Melpomené, a tragédia-, Thaleia, a komédia-, valamint Erato, a szerelmi költészet múzsája.
- nimfa** • A természet kellemes tájain élő istennők, a természet szépségének, termékenységének képviselői, gyakran más istennők kísérői. Báj, kellem, szerelem, erotika, vidámság, kecsesség jellemzi őket.
- Péleusz** • Görög mitológiai alak, a hős Akhilleusz apja.
- Prométheusz** • Titán, aki ellopta az emberek számára a tüzet, akik ezáltal képesek lettek a mesterségek elsajátítására is.
- Pygmalión** (Pygmalion) • Mitológiai alak; Ovidius *Átváltozások* című művében egy, a nőktől megundorodott magányos szobrász, aki csodás nőalakot farag magának elefántcsontból, és beleszeret. Venustól egy hasonlóan gyönyörű asszony szerelmét kéri, az istennő pedig életre kelti számára a szobrot.

Herczeg Ferenc: *Az élet kapuja* (1919)

Az élet kapuja Herczeg Ferenc (1863–1954), a nemzeti konzervatív író legismertebb regénye. Műfaja **történelmi kisregény**. A cselekmény 1512–1513-ban, II. Ulászló uralkodása idején játszódik, főszereplője Bakócz Tamás esztergomi érsek, aki felismeri, hogy Európát csakis a magyarok védhetik meg a török támadások ellen, ezért ehhez (konstantinápolyi pátriárkaként és II. Julius után a pápai trón várományosaként) Rómában keres szövetségeseket.

A történelmi helyzet, valamint a korrupt rómaiak kétes erkölcsének és értékrendjének bemutatása mellett helyet kap egy fiktív cselekményszál, Vértesi Tamás és Fiametta, a római kurtizán szerelmi kapcsolata.

A címben szereplő **kapu metaforikus jelentéssel bír**: az egyéni sorsokat, választásokat, valamint a nemzeti megmaradás lehetőségét is jelképezheti.

A regényt 1925-ben, 1926-ban és 1927-ben is irodalmi Nobel-díjra jelölték, ám a díjat Herczeg Ferenc soha nem kapta meg.

fejezet	tartalom
1.	Az 1. fejezetben a narrátor részletesen bemutatja Róma utcáit, látképét, hangulatát, amelyben „ <i>évezredek korhadó dicsőségének atomjai tüzelnek</i> ”.
2.	Egy enyhe téli napon Róma főutcáján felvonulnak a II. Julius pápához érkező vendégek, vagyonos családok, és közülük a legpompásabb Medici Giovanni , aki nagyon szereti szórni a pénzt, és már óriási adósságokat halmozott fel. Emellett „ <i>pogány áldozatokat</i> ” szokott bemutatni Apolló és Minerva tiszteletére. Giovanni úr megáll az egyik palotánál, hogy üdvözölje Fiamettát , aki Róma legbecsesebb és legműveltebb kurtizánja. Nála vendégeskedik Chigi Agostino vatikáni bankár, Cardulo , vatikáni tudós és diplomata, valamint Vico Hannibal , nápolyi kalandor.
3.	A fenti társaság a nemsokára Esztergomból érkező gazdag magyar pátriárkáról, Bakócz Tamásról beszélget, aki a pápa betegsége miatt érkezik Rómába. Nagy tekintélyű ember hírében áll, ám a rómaiak nem akarnak „barbár” pápát. Bakócz terve a pápai hatalommal az, hogy ellenálljon a török invázióknak, megvédje Európát, és megakadályozza a magyarság legyengülését, megsemmisülését, ám a római érdek az, hogy a pápai vagyon és befolyás helyi kézben maradjon. Ebben a fejezetben történik először utalás az „élet kapujára”, a lehetőségekre, amelyek biztosítják a magyarok számára a jövőt.
4.	A vendégek Bakócz Tamással az élen díszes kísérettel bevonulnak a városba. A római előkelőségek a pápaválasztás esélyeit találgatják, és szóba kerül, hogy II. Julius is Medici utódot akar, illetve Bakócz bizonyára nem Rómára fordítaná a pápai vagyont, hanem a török elleni harcra. A magyar kísérettel érkezik Vértesi Tamás , Bakócz unokaöccse, keresztfia, legkedvesebb rokona, akire Fiametta is felfigyel.
5.	Megtudjuk, hogy II. Julius nem kedveli a magyarokat. Pápaként sem volt túl eredményes, inkább a katonai sikereit tartotta nagyra. Legfőbb célja, hogy művészek segítségével tegye naggyá Rómát, ami majd az ő tekintélyét örökíti meg az örökkévalóságnak.

fejezet	tartalom
6.	A pápa fogadja Bakóczot. Tisztában van vele, hogy a pátriárkának nagy vagyona és befolyása van, ahogy a céljával is: szövetségeseket keres a török elleni harcokhoz. II. Julius attól tart, hogy a szövetség fejében Bakócz elherdálja Itália területeit, és lezülleszti Rómát.
7.	A magyar delegáció tagjai a Vatikán előterében várakoznak és az olasz kísérelőkkel ismerkednek. A beszédtema a művészet. Megtekintik a vatikáni kápolna készülő freskóit, amelyeknek szemérmetlen meztelensége nem nyeri el a kalocsai kanonok tetszését. Erre Michelangelo meglehetősen gorombán reagál, de panaszt nem lehet tenni ellene, hisz a pápa kegyeltje. Cardulo és Vico Hannibal megismerkedik a magyar kísérellettel, köztük Vértesivel.
8.	Vértesi és Hannibal városnézésre indul, ám a tömegben elkeverednek egymástól. Egyszer csak egy magas, sötét ruhás álarcos alak terem Vértesi elé, aki, úgy tűnik, ismeri valahonnan. Azt mondja neki, hogy a kezébe teszi a magyarság jövőjét. Egy tükröt tart elé, amelyben a Bakócz-család címerét pápai fejdísz koronázza, amit egy vörös hajú, zöld kesztyűt viselő nő tart a kezében. Vértesit egész este a rejtély foglalkoztatja, a vörös haj ismerős számára valahonnan.
9.	Másnap Vértesi és Hannibal találkozik Fiamettával, a művelt, előkelő kurtizánnal, akit Tamás azonnal felismer a látomásból. Fiametta szépsége lenyűgözi. Felsegíti a nőt a lovára, ám nála marad a zöld keszkenője, amit még aznap vissza kell vinnie hozzá.
10.	Aznap ebéd után Tamás visszaviszi a keszkenőt a Sciarra-palotába, ahol a nő lakik. Kiderül, hogy Fiametta eltervezte a találkozót, mert látomása volt arról, hogy ő segíti pápai trónra Bakócz Tamást. Latinul és olaszul társalognak, Vértesi elmeséli a vele történeteket, és titokban biztos benne, hogy nagybátyja égi támogatást kapott az ügyéhez. Maga is szeretne nemes dolgot véghez vinni, ám az is boldoggá teszi, hogy megtalálta „a nőt”.
11.	Eközben Bakócz mindent elkövet a pápai trónra jutás érdekében, és igyekszik kiismerni a szándékokat, érdekeket és a felek támogatottságát. Ennek dokumentálásában és az adatgyűjtésben unokaöccse, Tamás segít neki, aki viszont Fiametta látomását tartja a sikerük zálogának. Ezért a kapcsolatuk a nővel egyre szorosabbá válik, bár kissé nehezényezi annak Chigi Agostinóhoz fűződő baráti kapcsolatát.
12.	Chigi vendégséget rendez a villájában, ahová hivatalos Vértesi, Fiametta és a római művészek, valamint Medici kardinális is. Az eseményen Tamás egy Vénusz-szertartás szemtanúja lesz, amelyen Fiametta mondja el az imát. A férfi megbotránkozik a pogány szokáson, de nem szól semmit.
13.	A lakoma után könnyed társalgás folyik mindenféle témákról, köztük a művészetéről. Medici szerint a tökéletes szépséget csakis a művészet hordozhatja, ám Leonardo szerint a legtökéletesebb alkotás az emberi koponya. Tamás a kertben sétálva arról ábrándozik, hogy a magyar ifjúság Itáliában szerez műveltséget és tudást, ami által kinyílik a szemük erre a világra. Fiametta érdeklődik a hogyléte felől, és arról, mit érez iránta, mire a férfi azt mondja: „Szeretnék önért meghalni”. Megbeszélik, hogy később a nőnél találkoznak, és lemásolják azt a titkosírással készült listát, ami a Bakócz-pártiakat, az ellenzőket és az ingadozókat tartalmazza. Fiametta megerősíti, hogy az isteni sugallat miatt segít a magyaroknak, valamint azért, hogy Tamás Rómában maradhasson, amennyiben nagybátyjából pápa lesz.

	tartalom
	<p>A mű nyitóképe egy aratás közbeni pihenőt, ebédszünetet mutat. A legények, leányok vidáman élcelődnek, beszélgetnek, falatoznak, a Sarudy-lány másnapi lakodalmáról beszélnek. Kis János szó nélkül megeszi az otthonról kapott csekély ételt, majd elalszik. Álmában hivatalos volt a lakodalomra, és éppen evett. Magában sorolja, milyen finom esküvői étek lesznek a másnapi lakomán, közben dühös, mert azt gondolja, őket úgysem hívják meg. Este a gazda viszont mindenkit meghív a lagziba, ahol annyit ehetnek majd, amennyit akarnak. Az emberek örülnek, csak Kis János rémül meg az előtte álló feladattól, attól, hogy ki tudja-e majd enni a vén Sarudyt a vagyonából. Ezért elkezd felkészülni a nagy evésre. Másnap egész nap nem eszik, hogy estére elég éhes legyen. Máskor nem zavarta az éhség, de most szinte szédeleg tőle.</p> <p>Alkonyatkor érnek a lakodalomba, a napszámosoknak külön asztaluk van. Kis János egy zugba ül be, így meg tudja vetni a hátát. Nekikezd az evésnek. Először jó zsíros húslevest kapnak, és már a tizedik kanálnál fél, hogy nem fogja bírni, jól van lakva (nem szokott a gyomra ilyen ételekhez). De nem adja fel, gépiesen eszik tovább, nem is érzi az ételek ízét. Amikor megérkezik a töltött káposzta, nagy elszánással kezd neki, de egy nagy húsdarab megakad a torkán.</p> <p>Kitántorog a szederfához, megkapaszkodik benne, és visszaöklendezi a húst, végre kap levegőt. Ekkor azt sziszegi: „Dögölj meg, kutya!” Újra lenyeli a húst. Másodszor is megakad a torkán, de már nem tud megszabadulni tőle, megfullad, hosszasan vonaglik a földön, de a halálát senki sem veszi észre, éppen úgy, ahogy életében is láthatatlan volt.</p>

Úri muri

fejezet	tartalom
1.	<p>1896. (a millennium éve) június 7. Egy meg nem nevezett kisváros kocsmájában, a Sárga rózsában ül Borbíró. Amikor meglátja az utcán előbb Szakhmáry Zoltánt, aztán Csörgheő Csulit, behívja őket a kocsmába. Iszogatnak, beszélgetnek. Csörgheő Csuli sikeres üzletet csinál, Szakhmáry féltékeny Csuli furfangjára. Úgy látja, Csulinak minden könnyen megy, csak őnála zavaros minden. Hitelei vannak, nőügyeit se tudja rendezni, a gazdálkodás sem úgy megy, ahogy gondolta.</p>
2.	<p>Összeismerkednek a nemrég érkezett Lekenczey Mukival, a könyvvigéccsel (utazó könyvtáros). Úgy gondolják, hogy a férfi megjelenése olyan, mint egy nemesemberé, ezért azt a tréfát találják ki, hogy mindenhol grófként fogják bemutatni. Wagner Adolffal, a lenézett zenetanárral, akit mindig ugratnak, még koncertet is szerveztetnek neki. Csörgheő a tanyájára hív mulatni mindenkit.</p>
3.	<p>Betérnek a patikába, ahol már grófként mutatják be Lekenczeyt. A megérkező polgármesternek elárulják a tréfát. Csörgheő hashajtót kevertet egy üveg pálinkába.</p>

fejezet	tartalom
4.	Csuli házához mennek, de Szakhmáry otthagyja őket, estére ígéri magát. Azon gondolkodik, hogy a felesége milyen rendes asszony, egy éve nem jön rá, hogy szeretőt tart. Csuli otthona szép ház, buja növényzettel, gazdagsággal. Várják Csuli feleségét, aki nagyon készülődik, hogy a gróf előtt megjelenjen, de Csuli elárulja neki, hogy csak komédia az egész. Kedvesen beszélnek egymással, 26 éve házasok, a feleség jól ismeri Csuli tréfás természetét. Csuli az üzleti ügyeiről is beszámol.
5.	Kikocsikáznak a tanyára. Mire kiérnek, megérkeznek gyalogosan a cigány asszonyok is, akiknek Csuli megengedte, hogy kölest szedjenek. Nagyon meleg van. Hűsölnek kicsit a vályogházban, aztán körbejárják a tanyát: kutyák, juhok, birkák, disznók, tyúkok. Csulit bántja a disznók között pusztító vész.
6.	A gróf/könyvvigéc arról a grófi kertről beszél, ahol nemrégén járt, lelkesen sorolja a fákat, amelyek csodaszámba mennek az Alföldön, ahol nem terem meg semmi. Egy olyan jövőről álmodik, amelyben sok fa lesz. Csuli megmutatja a kedvenc kandisznóját. Jobban bánik vele, mint a gyerekeivel, szeretgeti, vakargatja. Közben jön a hír, hogy már csak hat disznó van életben, hetven elpusztult. Hirtelen úgy látják, mintha a kandisznó is betegesebb lenne, de senki nem szól semmit. Bemennek a házba borozni. Lekenczey elmeséli, hogy különleges esszenciájú aszúborot szüreteltek, amit lehetetlen eladni, olyan eszmei értéke van. Ezért elküldik a császárnak a millenniumi ünnepekre. Beszélgetnek mindenféléről: könyvkereskedésről, pisztrángokról, bolhákról, hivatali munkáról stb. Közben Csuli itatja a cigány asszonyokat a hashajtós pálinkával. Egyszer csak hozzák a hírt, hogy beteg a kandisznó, Csuli siratja a jószágot, így telik el a délután.
7.	Megérkezik Szakhmáry Zoltán, hozza magával nagybátyját, Zselyey Balogh Ábel ezredest. Éjszakáig mulatoznak. Szakhmáryt marja a gondolat, hogy a szeretőjét a tanyáján rejtegeti másfél éve, de fél, hogy megcsalja. Aggasztja az is, hogy a felesége három napig fogja őt várni haza csendben, amíg ő mulat. Amikor éjfél után hozzák a hírt, hogy elpusztult a kandisznó, Csuli nem bírja tovább, hazahajtat a feleségéhez a bánatával.
8.	A többiek Szakhmáry birtokára hajtatnak. Borbíró és Lekenczey a tornácon ülnek, Borbíró elmeséli a Szakhmáryak történetét (vagyonos emberek voltak, és bár most sincs kevés földjük, de azért csökkent a birtok). Szakhmáry lefekteti a részeg ezredest, és megkeresi az alvó Rozikát . Miközben nézi a lányt, felidézi, hogy vette magához a parasztközül, hogy taníttatja, és rájön, hogy a lány annyira beletanult az úri életbe, hogy bármelyik úrnál el tudna lenni. A felébredő lány rövid beszélgetés után helyet ad a felajzott férfinak maga mellett.
9.	A tornácon ülőket a hajnal is ott éri, ekkor bemennek aludni a szobákba. Délben ébreszti őket Szakhmáry pálinkával. Reggeli után körbejárják kocsin a birtokot, és megfürdenek a Körösben.
10.	Mire visszaérnek, társaság jön össze a tanyán. Megebédelnek, és a délutánt adomázásokkal, italozással töltik. Mikor éneklésre kerül a sor, Zoltán bemegy a hegedűjéért.

Wass Albert: *Adjátok vissza a hegyeimet!* (1949)

Wass Albert (1908–1998) erdélyi nemesi család szülötte, erdőmérnöki és vadgazdálkodási végzettséget szerzett, a II. világháború alatt katonatiszt volt. **1945-ben emigrált** Németországba, majd az Amerikai Egyesült Államokba (1951), ahol haláláig élt. Amerikai tartózkodása alatt, hosszú éveken át folytatott irodalmi tevékenységet, **fő feladatának** tartotta az erdélyi **magyarság ügyének rendezését**, a kisebbségben élő magyarok elleni igazságtalanságok nyilvánosságra hozatalát és ellentételezését.

Az ***Adjátok vissza a hegyeimet!*** című regény 1949-ben keletkezett. **A mű az erdélyi magyarság léthelyzetének egyes állomásait mutatja be** egy egyes szám első személyű megszólaló visszaemlékezésében. A regény ideje a trianoni békeszerződésektől kezdődően kb. 30 évet ölel fel. **Nagyon kevés szereplőnek van neve a regényben**, sokszor csak foglalkozás, rokoni viszony alapján utal a személyekre a megszólaló, aki szintén nincs megnevezve.

rész	tartalom
Bevezető	Dőlt betűvel szedett, a regény szövegétől elkülönülő indulatos szónoklat, amelynek minden bekezdése a címben szereplő felszólítással zárul („ <i>Adjátok vissza a hegyeimet!</i> ”). A megszólaló a pontosabban meg nem nevezett nagyurakat szólítja meg, akik (politikai) döntéseik következtében elvették tőle az otthonát, életét, családját, sorsát. Ezekért követeli vissza a hegyeit, amelyek mással nem pótolhatók. Úgy érzi, felelőtlenül játszottak vele a nagyhatalmak. Hogy kérésének nyomatékot adjon, elmeséli az életét – ez olvasható a további részekben.
I. rész	Az elbeszélő gyerek- és fiatalkorának bemutatása. Az elbeszélő erdélyi, székely családba született. Anyja korán meghalt, apja vadászként dolgozott, hárman voltak testvérek: a beszélő, az öccse és Julika . Születésekor otthona román területnek számított, a magyarok jogait korlátozták. Nem tarthattak például puskát, ezért az apjának sokáig puska nélkül kellett vadásznia, iskolában csak románul tanulhattak. Tanulóévei után pásztornak szegődött el, itt ismerkedett meg Anikóval , egy másik pásztor lányával, aki később a felesége lett. Egy alkalommal Durdukástól , korábbi iskolatársától, egy kovács fiától tudott puskát szerezni titokban, ettől kezdve egyre jobban ment a soruk, állatbőrökkel tudtak kereskedni. Amikor azonban egy vadkan megölte az apját, kiderült az is, hogy puskát tartanak, így az elbeszélőt fél évre bebörtönözték. Szabadulása után testvéreit egy kalibában találta, mert az otthonukat elfoglalták a románok. Szénégetésből, majd fadöntésből próbáltak megélni. A bécsi döntés hírére a román Durdukás magukhoz költöztette az elbeszélőt és a húgát a faluba, hogy a magyar katonák előtt bebiztosítsák magukat. Amíg ott éltek, a beszélő vadórnek tudott állni, ez jobb megélhetést biztosított számukra. Még a Durdukásékhöz való költözés előtt az elbeszélő öccsét elvitték munkaszolgálatra. Amikor meggyötörve, tönkremenne hazatért, a három testvér visszaköltözött a hegyre. Mire a két fiútestvér felépítette Anikó és az elbeszélő leendő házát, a beszélő öccse megkapta katonai behívóját.
II. rész	A boldog családalapítás ideje. Anikó és az elbeszélő, illetve Julika (az elbeszélő húga) és a Durdukás fiú lakodalma gyorsan követte egymást. Anikóék a hegyen rendezkedtek be, boldog két év következett, gyarapodtak, gyerekük született. Csak a felbukkanó, majd eltűnő öcs kérte számon, hogy hogyan adhatták egy románhoz Julikát, amikor a románok annyi gaztettet követtek el a magyarokkal szemben. A rész azzal ér véget, hogy a beszélő is megkapta katonai behívóját 1943. november elsejére.

rész	tartalom
III. rész	<p>A beszélő a Kárpátoknál harcolt az oroszok ellen, de százada hamar szétesett, ő maga is megsebesült. Az orvos-százados arról beszélt neki, hogy ez a háború már a kezdetekkor el volt veszítve, mert gonosz akaratok álltak a fegyverek mögött. A háború törvénye, hogy a tiszta fegyverek győznek a szennyesek felett, de ha két szennyes küzd egymással, akkor az győz, amelyik a barbárabb.</p> <p>A százados azt ajánlotta, hogy minél előbb menjenek haza, és védjék a saját otthonukat, a magyar családot, a magyar gyereket.</p>
IV. rész	<p>Három nappal később hazagyalogoltak. A faluba érve némaságot és sötétséget találtak. Amelyik házban mégis égett villany, ott felravatolozott fiatal asszonyokat láttak.</p> <p>Durdukásék ablakán belesve azzal szembesült az elbeszélő, hogy sógorán és az öreg Durdukáson román egyenruha volt, más román katonák is ültek az asztalnál, és ittak, közben oroszok és románok egyaránt megerőszkolták Julikát, amit férje és apósa is szótlanul eltűrt.</p> <p>A hegyen ház helyett csak felégetett területet talált. Később apósa elmondta, hogy orosz katonák égették fel a házat, ölték meg kegyetlenül Anikót és Andriskát, a kisfiukat is, akiket a nagypapa temetett el később.</p>
V. rész	<p>Az elbeszélő háromnapos virrasztás után felkereste Durdukásékát, akiktől civil ruhát, élelmet és szerszámokat kapott. Az öreg Durdukás ekkor már a magyarokat okolta minden rosszért, és abban bízott, hogy most eljött a románok ideje. Elmondta azt is, hogy a hévízi kovács vezette fel a gyilkos oroszokat a hegyre. A beszélő úgy döntött, megbosszulja családjá halálát a kovácson, de amikor odaért hozzá, mégsem tudta megölni. A beszélő elmesélte történetét a kovácsnak, a kovács pedig elmondta, hogy nem tudta, hogy az oroszok ezt fogják tenni, ő a kommunizmus ideájában hitt, amit az oroszok hoznak el.</p> <p>A beszélő újra megtelepedett a hegyen, messze a volt otthonától, kalibát épített, szenet akart égetni. Felkereste az örmény malmost Ilván, akinek korábban is adtak el szenet, hogy üzletet kössön vele. A malmos példa-beszédet mondott a búzaszemekről: a sok rossz búzaszemet kevesebb jó szem is ellensúlyozza, és már csak egyetlen búzaszem is ki tudja billenteni a mérleget a jók javára.</p> <p>Az elbeszélő ezután két hétig gyalogolt, elhagyta Erdélyt.</p>
VI. rész	<p>Belépett a magyar katonákhoz, akik kételkedve fogadták, nem kém-e. Az orosz hátbatámadást csak néhányan élték túl. Egy kolozsvári zászlóshoz csatlakozva harcolt tovább, visszavonulás közben látták, hogy a németek megrakodott szekerekkel mennek el az országból, az amerikaiak pedig bombázzák a területet, miközben a békét hirdetik röpcédulákon.</p> <p>Miután letették a fegyvert a felszabadítónak mondott, de kegyetlenül viselkedő oroszok előtt, hadifogságba kerültek, ahonnan munkaszolgálatra küldték őket, de sikerült megszökniük. A beszélő hazakísérte a kolozsvári zászlóst, aki arra ért haza, hogy tanyáját a saját emberei fosztották ki.</p> <p>A zászlós családja megmenekült, de őt katonaszökevényként keresték. El is vitték, és bár a zászlós hitt a törvényben, igazságban, megkínózták, hamis tanúvallomást csikartak ki belőle, koholt vádak alapján akarták elítélni, és végül agyonverték a börtönben.</p> <p>Az elbeszélőnek sikerült elmenekülnie, szerzett egy pisztolyt, és bevetette magát újra a hegyekbe.</p>

rész	tartalom
Első rész	<p>Az 1. kép Tóték háza előtt játszódik, ahol a postás épp levelet hoz a családnak, amelyben az szerepel, hogy a fiuk, Gyula parancsnoka, egy örnagy szabadságolása idejére a családhoz utazik, hogy a vidéki környezetben pihenessen. Mivel az örnagy érzékeny a szagokra és a zajra, Tót Lajos (aki a község tisztviselőként álló tűzoltóparancsnoka) elrendeli a szivattyúzást, valamint megtiltja a környékbelieknek a zajongást.</p> <p>A délutáni busszal megérkezik az örnagy, aki meglehetősen zaklatott: például folyton azt hiszi, hogy Tót a háta mögé néz. Tót végül minden ellenérzését legyőzi, és (bár a tűzoltószabályzat ezt tiltja) a szemébe húzza a sisakját az elkövetkező időre.</p> <p>A 2. képben meglátogatja a családot Tomaji, a plébános és Gizi Gézáné, az egyik községbeli nő, és nagyon furcsának találják, ahogy az örnagy alszik. Amikor felébred, a látogatók már elmentek.</p> <p>Estére az örnagy felélénkül, és mivel nem tud aludni, a család felajánlja neki, hogy hajtogassanak kartondobozokat. Az örnagy nagyon élvezzi a dolgot, Tót azonban nem szívesen csinálja, mire a vendég megsértődik. Később (távollévő fia miatt) bocsánatot kér, és mindannyian együtt hajtogatnak reggelig, míg végül összeroskadnak a fáradságtól, és elalszanak.</p> <p>A jelenet végén a postástól megtudjuk, hogy Tóték fia, Gyula meghalt a fronton, de az üzenet nem jut el a családhoz, mivel a postás összetépi a levelet.</p>
Második rész	<p>Az 1. képben Mariska és Ágika levelet írnak Gyulának a frontra. Az örnagy este nem akar dobozolni, hiába hívják, mivel Tót állítólag bokán harapta. Később kibékülnek, és amikor nekiállnak kartont hajtogatni, az örnagy megállapítja, hogy az eredményes munkához nagyobb margóvágó kell. Gizi Gézáné sült almával kedveskedik az örnagnak.</p> <p>Tót nagyon nehezen bírja a kartonhajtogatást, fáradt, de a család és a fia kedvéért erőt vesz magán. Az örnagy ráveszi, hogy zseblámpát tegyen a szájába, hogy ne ásítogjon.</p> <p>A 2. képben Tót Tomaji plébánosnál bújik el, hogy végre alhasson, és elmeséli az őt ért megaláztatásokat, de a plébános szerint a háborúban ezek jelentéktelen gondnak számítanak.</p> <p>A 3. képben Cipriáni professzor vizsgálja Tótot, aki furcsán viselkedik és félrebeszél.</p> <p>A 4. képben Tót bezárkózik a kerti budiba, hogy végre nyugta legyen, és csak hosszas unszolás után hajlandó kijönni onnan, ezután sörözni, beszélgetni és énekelni kezdenek az örnaggal.</p> <p>Az 5. képben az örnagy hosszasan búcsúzkodik a busznál, két hét után vissza kell mennie a frontra. A postás tábori lapot hoz, de végül összetépi.</p> <p>A 6. képben a család hazatér, végre maguk vannak. Rendet tesznek, és eltüntetik a dobozokat és a nagy margóvágót. Tót végre szabadon nyújtózkodhat és nyíltan ásíthat. Am egyszer csak megjelenik az örnagy, mivel kiderül, hogy a híd felrobbantása miatt a vonata három napot késlekedik. Amikor a margóvágó felől érdeklődik, Tót kikíséri a kertbe, hogy megmutassa, hová vitték. Ekkor kintről háromszor hallatszik a margóvágó hangja. Amikor Tót visszamegy a házba, Mariska megkérdezi tőle: „<i>Háromba vágta, édes jó Lajosom?</i>”. Tót válasza: „<i>Nem, négy egyforma darabba vágta. Talán nem jól tettem?</i>”</p> <p>A darab rövid csenddel ér véget, amit Mariska kiáltása szakít meg: „<i>Fiam! Fiam! Egyetlen, kicsi fiam!</i>”</p>

Szabó Magda: *Az ajtó* (1987)

Szabó Magda (1917–2007) debreceni születésű költő, író, műfordító, magyar–latin szakos tanárként is dolgozott. Írói pályafutása az 1960-as évektől bontakozott ki. Legismertebb regényei *Az őz* (1959), *A Danaida* (1964), az *Abigél* című ifjúsági regény (1970), az *Ókút* (1970), a *Régimódi történet* (1977), *Az ajtó* és a *Für Elise* (2002). Férje Szobotka Tibor, író. Lélektani regényei gyakran önéletrajzi ihletésűek.

Az ajtó című regény egy fiatal magyar írónőnek és házvezetőnőjének, Szeredás Emerencnek a kapcsolatáról szól, **a memoár és a vallomás** műfaji jegyeit is hordozza. **Központi szimbóluma az ajtó**, ami a külvilág kizárását, a titkokat, a két ember közötti távolságot is jelentheti. A mű keretes szerkezetű: az egyes szám első személyben beszélő narrátor rémálmával kezdődik, amelyben nem tudja kinyitni az ajtót, hogy beengedje a segítséget Emerencnek.

A regényből Szabó István készített filmadaptációt 2012-ben, a film főszereplői Helen Mirren és Martina Gedeck.

fejezet	tartalom
Az ajtó	Az egyes szám első személyben beszélő narrátor visszatérő rémálmáról beszél, amelyben megpróbál kinyitni egy ajtót, hogy beengedje a mentőket, ám ez nem sikerül neki. Amikor felébred, kénytelen szembenézni a ténnyel, hogy ő okozta házvezetőnője, Szeredás Emerenc halálát. A regény ennek a tettnek az elbeszélése, meggyónása.
A kötés	Magda (a narrátor) írónő, aki szintén író férjével új házba költözik, és mivel szeretne minél több időt az írással tölteni, felveszi Szeredás Emerencet házvezetőnőnek. A hajdúsági asszony magas, szikár, kendőt visel. Furcsa mendedondák keringenek róla, nem enged be a lakásába senkit, több feljelentés is érkezett már ellene, de régi ismerőse, az alezredes szerint ártalmatlan. Lakásában macskákat tart. Magda akkor szembesül mindezzel, amikor megkéri egy csomag átvételére, amit a nő durván visszautasít, végül az utcán veszi át a küldeményt, és Magdát engesztelő ajándékkal kárpótolja a gorombaságáért. Referenciát kér a házaspárról („ <i>Akárki szennyesét nem mosom</i> ”). Végül elvállalja a munkát, amit saját munkarend szerint végez.
Krisztus testvérei	Magda férje megbetegszik, kórházba kerül. Emerencnek, mivel úgy gondolja, képtelenek közel kerülni egymáshoz, nem számol be a történekről, amit az asszony rossz néven vesz. Egyik este azonban forralt borral kínálja Magdát, hogy ő el tudjon aludni, és ekkor kiderül néhány részlet az életéről. Anyja két férfit is elveszített, ezért nagyon fiatal korától segítette a háztartásban és nevelte a két kistestvérét. Amikor a gyerekek meghaltak (villám csapott beléjük), anyja pedig öngyilkos lett, a nagyapja kiscselédnek adta, így került Pestre. Istenben nem hisz, templomba sem jár, Magda hitére cinikus megjegyzéseket tesz, de megnyugtatta, hogy nincs miért aggódni, a gazda meg fog gyógyulni, hiszen ő megérezné a halált, ha a közelben lenne.
Viola	Magda férje hazatér a kórházból. A két nő kapcsolatában nem nagyon történik közeledés, ám Magdának szemet szúr egy díszes étkezőtál, amelyben Emerenc levest hoz a lábadozó betegnek. Magda úgy véli, hogy az asszony az edényt egy, a háborúban elhurcolt zsidó család örökségből szerezte. Karácsony van, és a házaspár kiskutyát talál a hóban, akit hazavisznek, és Emerenc gondozásába veszi. Bár fiú, Violának nevezi el. A kutya minden-hová követi, ám egyik este Emerenc (aki a születésnapját ünnepli a kutyával) sórt itat vele, Magda pedig ezután nem akarja odaadni neki többé. A kutya azonban Emerenchez ragaszkodik a világon a legjobban.

Tartalomjegyzék

Bevezető 3

I. Irodalmi alapfogalmak, műnemek, műfajok (Tóth Mónika)

1. Fontosabb irodalmi alapfogalmak 6

2. Műnemek, műfajok 9

    A műnemek 9

    Lírai műfajok 10

    Drámai műfajok 16

    A színháztörténet – Kiegészítő áttekintés 20

    Epikai műfajok 26

II. Korszakok, stílusok (Tóth Mónika)

Őskor 34

Ókor 35

Középkor 36

Reneszánsz 38

Barokk 40

Felvilágosodás 42

Romantika 45

Realizmus 47

Modernség 49

    Klasszikus modernség 49

    Avantgárd 52

    Késő modern 57

    Posztmodern 60

Áttekintés 62

III. Irodalmi témák, archetípusok, motívumok, toposzok (Oroszlán Anikó)

1. Az emberi élettel kapcsolatos témák, archetípusok, toposzok 64

    A szerelem mint irodalmi téma 64

    A halál mint irodalmi téma 66

    Az istenhit mint irodalmi téma 68

    Férfi, nő és gyermek 69

    Út, utazás, változás 72

    Bűn, bűnhődés, bűnbocsánat 74

2. A történelemmel kapcsolatos témák, archetípusok, motívumok, toposzok 76

    Város és falu/vidék 76

    Haza, hazaszeretet, magyarság 77

    Történelmi traumák 78

3. Természettel kapcsolatos témák, motívumok, archetípusok, toposzok 79

    A táj mint irodalmi téma 79

    Őselemek (víz, tűz, levegő, föld) 80

    Évszakok és napszakok 84

4. Ars poeticák 87

IV. Verstan (Oroszlán Anikó)

1. Időmértékes verselés	90
Időmértékes verselésű sorfajták	91
Antik időmértékes strófaszerkezetek	92
Nyugat-európai (rímes) időmértékes sorfajták, strófa- és versszerkezetek	93
2. Ütemhangsúlyos verselés	96
Leggyakoribb ütemhangsúlyos verssorok	96
Egyedi ütemhangsúlyos sorok és strófaszerkezetek	97
3. Szimultán verselés	98
4. Szabadvers	98
5. Rímfajták	99

V. Retorikai és stilisztikai alapfogalmak (Oroszlán Anikó)

1. Szóképek	102
A metafora és a metafora típusú szóképek	102
A metonímia és a metonímia típusú szóképek	104
Bonyolultabb költői képek	106
2. Alakzatok	108
3. Egyéb retorikai és stilisztikai eszközök	113
A szöveg vizuális elrendezése	113
Zeneiség	114
A humor stíluseszközei	114

VI. Ki volt? (Oroszlán Anikó, Tóth Mónika)

1. Az antik kultúra és a Biblia alakjai	118
Legfőbb istenek	118
A mitológiák és a mondák alakjai	119
Bibliai szereplők	120
2. Irodalmi művek szereplői	122
3. Írók, költők és házastársaik, műzsáik	135

VII. Mi volt? (Oroszlán Anikó, Tóth Mónika)

1. Irodalomhoz kapcsolódó fogalmak, jelenségek	138
Őskor	138
Ókor	138
Középkor	141
Reneszánsz és barokk	142
Felvilágosodás	142
Romantika és realizmus	143
Klasszikus modernség és avantgárd	145
Késő modern és posztmodern	147
2. Folyóiratok	147

VIII. Kötelező olvasmányok (Oroszlán Anikó, Tóth Mónika)

Homérosz: <i>Odüsszeia</i>	152
Szophoklész: <i>Antigoné</i>	154

<i>Biblia</i>	156
Dante Alighieri: <i>Isteni színjáték</i>	161
François Villon: <i>Nagy Testamentum</i>	162
Giovanni Boccaccio: <i>Dekameron</i>	163
William Shakespeare: <i>Rómeó és Júlia / Hamlet, dán királyfi</i>	164
Zrínyi Miklós: <i>Szigeti veszedelem</i>	166
Mikes Kelemen: <i>Törökországi levelek</i>	167
Molière: <i>Tartuffe / A fősvény</i>	168
Jonathan Swift: <i>Gulliver utazásai</i>	172
Voltaire: <i>Candide vagy az optimizmus</i>	173
Johann Wolfgang von Goethe: <i>Faust I.</i>	174
Katona József: <i>Bánk bán</i>	175
Stendhal: <i>Vörös és fekete</i>	178
Vörösmarty Mihály: <i>Csongor és Tünde</i>	179
Honoré de Balzac: <i>Goriot apó</i>	182
Petőfi Sándor: <i>A helység kalapácsa</i>	183
Arany János: <i>Toldi estéje</i>	184
Jókai Mór: <i>Az arany ember / A tengerszem tündére / A huszti beteglátogatók</i>	186
Madách Imre: <i>Az ember tragédiája</i>	188
Henrik Ibsen: <i>Nóra (Babaszoba) / A vadkacsa</i>	191
Lev Tolsztoj: <i>Ivan Iljics halála</i>	195
Mikszáth Kálmán: <i>Beszterce ostroma – Egy külön ember története</i>	197
Anton Pavlovics Csehov: <i>Sirály / Ványa bácsi</i>	199
Herczeg Ferenc: <i>Az élet kapuja</i>	202
Móricz Zsigmond: <i>Tragédia / Úri muri</i>	205
Kosztolányi Dezső: <i>Édes Anna</i>	211
Babits Mihály: <i>Jónás könyve / Jónás imája</i>	213
Bertolt Brecht: <i>Kurázi mama és gyermekei</i>	214
Wass Albert: <i>Adjátok vissza a hegyeimet!</i>	216
Friedrich Dürrenmatt: <i>A nagy Romulus / A fizikusok</i>	219
Samuel Beckett: <i>Godot-ra várva</i>	221
Örkény István: <i>Tóték</i>	221
Szabó Magda: <i>Az ajtó</i>	223

IX. Gyakorló irodalmi feladatlapok (Oroszlán Anikó, Tóth Mónika)

Feladatlapok	228
Megoldások	239
Függelék	244
Memoriterek	244
Kötelező olvasmányok	245

Kiadja a Mozaik Kiadó, Szeged • Telefon: (62) 470-101, (62) 554-660

E-mail: kiado@mozaik.info.hu • Honlap: www.mozaik.info.hu • Felelős kiadó: Török Zoltán

Készült a Dürer Nyomda Kft.-ben, Gyulán • Felelős vezető: Varga Tamás

2025. január • Raktári szám: MS-3343U